Sava se je zamutila

Drago Župarić-Iljić

Hladan i tmuran novembarski dan, sve kraći i tamniji, s ljepljivom posavskom maglom, ko' da sama Sava isparava i direktno se uvlači pod kožu, i gdje više ti ni zvijezdu ni mjesec ne vidiš, s nasipa ni rijeku ni stabla, samo odnekud lavež psa odjekuje na salašu u daljini miješajući se sa seoskim crkvenim zvonima i pozivom mujezina na akšam-ezan. Vrijeme Dnevnika, kratak telefonski poziv, razmjena par iskrzanih rečenica, gotovo pa vikanje oca, šok i nevjerica. Tetka više nema, kako nema?! Sava ga odnijela, njega i neke koje je prevozio u čamcu, voda nabujala, Sava na tom dijelu brza, njih puno, čamac se prevrnuo. Pa kako? Kurdi neki tko li, a on, šta on, otkud on vozio, zašto, šta mu to trebalo, četvero djece doma, najmlađe tek dojenče od pola godine života. Tragedija, tuga pregolema.

Vremena su teška, otkucavaju zadnji dani 20. stoljeća u jednom bosanskoposavskom selu, s kaljavim avlijama, treskavim kaldrmama, lošom strujom koja nakon rata ponegdje još cuka iz agregata sa švercanom naftom, s fildžanom koji se ostavi za komšije, ne toliko za putnike, mada i njih ima, ostaju oku nevidljivi za mnoge, zna se za njih, zna se vjerojatno i gdje, kako, kod koga i kuda, za koliko novaca kome vozit, ako si u te godine želiš skrpat kućni budžet (a moraš nekako), jer nije ti dovoljan par žuljevitih zidarskih ruku da bi prehranio svoja i još petero usta samo poštenim radom. Ima obližnja pijaca „Arizona“, zvana i „Koridor“, ne onaj **balkanski**, nego onaj što spaja Semberiju i istočni dio Republike Srpske s Banja Lukom i ostatkom. Ne mora se više preko ćudljive Save iz Orašja za Županju skelom (u tom kraju znana i kao kompa; i nada i transgeneracijska trauma za mnoge), jer je otvoren i novi/stari most, srušen početkom rata. Ali za Kurde, Iračane, pa i za Kosovare i druge nema tog službenog graničnog prijelaza, nema carinske postaje, nema službenika kojima bi se mogli obratiti i zatražiti ulaz i zamoliti prolaz, za negdje na zapad, u bolje sutra. Putne isprave ako su i imali, pitanje u rukama kojeg krijumčara su tada ili gdje ih, ako uopće, čekaju, u rukama novog lokalnog gospodara rata i šverc-komerca. A preko Save, samo još jednog riječnog prijelaza od mnogih, samo još jedne vode i nezadržive vlage i prilike za smrzavanje, čeka ih srijemska ravnica, potom slavonska polja i nova cesta, i dalje i dulje, sanjana Italija, Švajcarcija, Germanija, i dalje i dulje, k svojima, nekome, nikome. A sad hladna Sava se je zamutila, većina iz prevrnutog čamca je skončala život utopivši se, a par ih je i preživjelo, poslije su ih našli i izvukli na obalu, no tetkovo tijelo nije pronađeno ni nakon par dana pretrage. Besana jeza i morá su se uvukle u familiju.

***

Opet je jesen, maglovita i spora, a visoki, ispijeni i od života izraubani, samoizolirani autsajder Mirko prazna pogleda prati titranje lampe u svojoj trošnoj ribarskoj kućici na toj istoj Savi, kad li ga trgne zvuk motora od kombija. Preuzima zadatak od krijumčara da nezakonito prebaci pun čamac Kineza s bosanske na hrvatsku obalu. U sličnom slijedu događaja čamac se pokreće, klizi od bosanske prema hrvatskoj obali, ali je prekrcan, putnici počinju paničariti, voda se puni, čamac se prevrće, ljudi se guše, zazivaju pomoć, potom sve utihne, njihova tijela plutaju nizvodno. No Mirko naposljetku ispliva, domogne se obale, spašavajući i jednu djevojku Kineskinju, koja doziva svog stradalog oca s kojim je putovala, i kojeg naposljetku pronalazi i pokapa u savsko muljevito blato, tijekom kiše koja ispire sve osim grča i očaja gubitka svega, gubitka svoga, negdje u tuđini, u prijelazu, na nepoznatoj granici, i to baš u ovom kutu svijeta, gdje kako netko kaza: „Vjekovi ne prolaze, nego stoje usporedo jedni uz druge“. Sve što dalje slijedi oslikava stvaran život i surovost tih postratnih, dejtonskih godina u pograničnom području Posavske županije BiH i županjske Posavine; ratne traume, ratno profiterstvo, urušenost veza i povjerenja, nedostatak poslova, neobrađena polja zasijana minama, koruptivna uvezanost vlasti, međunarodnih snaga SFOR-a i EUFOR-a te lokalnih šerifa, trgovina ljudima i prostitucija, kriminal vezan uz krijumčarenje duhana, droge, oružja, i ljudi, jer kao što trešti iz Golfa na putu do Koridora , od Brčaka Ede Maajke: *Šverc s ljudima, tu se prava lova uzima, Rusima, Kinezima, Albancima, Irancima i svima njima, a njih uvijek mašala ima. Minimalni rizik, prihodi su stalni, zapada su gladni, a mi dobro uhodani.* Mirko, progonjen ratnim sjećanjima i PTSP-om, savske šarane izlovljuje ručno izrađenim dinamitom, živi na cigaretama i alkoholu tjerajući vlastite demone, no potom saznaje o pronalasku tijela nestalih mu roditelja u obližnjoj masovnoj grobnici. Skrhan, u osvetničkom stilu kreće u revolveraški obračun s lokalnim mafijašima koji su oteli Kineskinju za koju je osjetio da zaslužuje novu priliku negdje u sanjanoj Germaniji. A možda i on zajedno s njom, jer, premda je jezično ne razumije, osjeća u njoj čovjeka, a ne samo strankinju i predmet koji treba prebaciti preko granice, pa tako i za njega „prelazak granice“ znači pitanje izbora (ostatka) života, ili pitanje smrti u svojoj tami. Kraj priče moguće je vidjeti u filmu „Put lubenica“ redatelja Branka Schmidta, s Krešimirom Mikićem i Sun Mei u glavnim ulogama, a prema ideji Ive Gregurevića, dobrog poznavatelja toga kraja i tog mentaliteta, rodom iz istog sela kao i tetak. Film koji se ne gleda lako, još teže zaboravlja, i koji zasigurno može ući na listu filmova o migracijama i granicama na projektu koji vodi Lorenzo Piccoli.

***

Nastavljajući nakon ove digresije s Mirkom čitam iznova i prisjećam se ondašnje vijesti u dnevnim novinama povodom tragedije utapanja gdje jedan stručnjak upozorava kako ljeti tijela utopljenika u toploj vodi isplivaju nakon tri do pet dana, a zimi, kako je Sava u porastu i dosta hladna, moguće je da tijela ne isplivaju na površinu i tridesetak dana. Iako su utopljenike Kurde bili uspjeli relativno brzo locirati i identificirati, trebalo je proći još točno četiri tjedna, kada su početkom decembra tetkovo tijelo našli daleko nizvodno, negdje duboko preko još jedne granice, na savskoj obali u vojvođanskom Sremu. Time je novi val tuge i jada preplavio familiju, ali je bio donio i svojevrsno olakšanje, jer je konačno bilo moguće organizirati ukop i oprostiti se od njega. Sin, suprug, otac, brat, stric, tetak, branitelj i zidar, ali prije svega čovjek, mogao je napokon usnuti u posavskoj zemlji, u grobu nedaleko te iste Save koja mu je prekinula hod po njoj. Kažu da su bila teška vremena, novaca malo za kruh i za pelene, da mu je to bio prvi put da je pokušao nekoga na taj način prevesti preko, da nije znao plivati, i da je na tijelu imao prostrijelnu ranu. Sve je to danas teško provjerljivo, nešto što će tetka odnijeti sa sobom jednog dana kada legne pored njega. Tih godina kada je Hrvatska tek započela dugotrajni pregovarački proces s EU oko pridruženja, hrvatski su graničari revno počeli nadzirati i kontrolirati zasade EU graničnog režima, koji je i u prijašnjim i u narednim godinama, sve do danas, već zaustavio mnoge živote. Upravo u tom kraju gdje je najveći meandar Save ispisane su epizode stvaranja **riječnog krajolika** kao **naoružanog krajolika** koji je poslao u smrt mnoge ljude u pokretu. K tomu, za mnogo lokalno stanovništvo, posebice mlađe, koji su iz svega izašli kao gubitnici tranzicije, a neki nažalost i kao „izbjeglice pred poplavom“ iz 2014., sanjana Germanija je danas jednako novo podneblje pod kojim zarađuju za kruh svagdašnji, kao i oni kojima je bilo znatno teže doći do tamo, i koji su ostavili svoje živote zbog migracijskog režima. Sad s ove ili s one strane Save, svima nam ona obilježava živote, i podsjeća na moć prirode i na moć granica.

10. 11. 2026.